

Jasna V. Stojanović*
Filološki fakultet
Univerzitet u Beogradu
Katedra za iberijske studije

SRPSKA NARODNA POEZIJA U PREVODU I TUMAČENJU HUANA OKTAVIJA PRENSA¹

Originalni naučni rad
UDK 821.163.41-028.16-1.03=134.2
821.163.41.091
821.134.2.091 Prezn J. O.
<https://doi.org/10.18485/kkonline.2025.16.16.15>

Huan Oktavio Prens (1932-2019) bio je argentinski pisac, pesnik, prevodilac i profesor. Deo života proveo je u Beogradu, radeći kao lektor za španski jezik na univerzitetu. Tom prilikom je naučio srpski i aktivno učestvovao u kulturnom životu prestonice i cele Jugoslavije. Prens je u Madridu 1983. objavio knjigu *Sid i Kraljević Marko: prvo približavanje* u kojoj je dao uvid u mogućnosti poređenja dva epska junaka, kao i prevod na španski petnaest pesama iz Ciklusa o Marku. U radu predstavljamo Prensove komparativne uvide i analiziramo njegov prevod.

Ključne reči: Srpska narodna poezija, narodna epika, Huan Oktavio Prens, prevod na španski, Kraljević Marko.

1. Uvod

U biografiji Huana Oktavija Prensa čitamo da je rođen u Argentini 1932, da je tamo završio fakultet, a da je najveći deo života proveo u Evropi. Poreklom je bio iz Istre, od roditelja italijansko-nemačkog porekla. U Beogradu je boravio u dva navrata (1962-1967 i 1975-1979), u drugom navratu sklanjajući se od vojne diktature generala Videle². Trajno nastanjen u Trstu od 1979, u tom gradu je preminuo 2019. godine. Radio je kao profesor španskog jezika i hispanskih književnosti na univerzitetima u La Plati, Buenos Ajresu, Beogradu, Ljubljani, Trstu i Veneciji, baveći se paralelno književnim i istraživačkim radom, kao i prevođenjem³. Autor je četiri zbirke poezije, pisac pripovedaka i romana i istoričar književnosti.

---

* Filološki fakultet u Beogradu, Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: jasto@fil.bg.ac.rs; jasnastojanovic622@gmail.com

¹ Istraživanje je obavljeno u okviru projekta Ministarstva za nauku i inovacije Španije I+D+i PID2021-127063NB-I00: *Narremas y Mitemas: Unidades de Elaboración Épica e Historiográfica*, koji kofinansira Evropska Unija preko fonda FEDER.

Rad je izložen na skupu „Recepcijske koordinate srpske književnosti“, u organizaciji Instituta za književnost i umetnost (Beograd) i Udruženja za razvoj srpskih studija (Novi Sad), u Beogradu, 21-22.12.2023.

² Prema svedočenju Prensove ćerke Ane Sesilije, porodica se preselila u Beograd usled „intenzivnih nasilnih aktivnosti koje je sprovodio argentinski antikomunistički savez (Alianza Argentina Anticomunista), poznat kao 'trostruko A' (La Triple A)“ (Prezn Kopušar 2022: 10).

³ Sedamdesetih godina prošlog veka Prens je stekao međunarodni ugled kao pesnik. Najvažnije zbirke su mu: *Plaza suburbana* (1961), *Mascarón de Proa* (1967), *Cuentas claras* (1979), *Habladurías del Nuevo Mundo* (1986), *Apuntes de historia* (1986), *Cortar por lo sano* (1987) i druge. Iskazao se i kao pripovedač,

Dok je boravio u Jugoslaviji i Beogradu Prens je vrlo aktivno učestvovao u književnom životu: objavljivao je u *Poljima*, *Letopisu Matice srpske*, *Poeziji*, *Politici*, *Književnim novinama*, *Savremeniku*. Tesno je sarađivao sa intelektualnim krugovima Vršca (KOV) i Kruševca. Za svoje ukupno književno delovanje dobio je brojne nagrade i priznanja u više zemalja Evrope i Južne Amerike. Beograd je Huana Oktavija Prens uvek dočekivao širom otvorenih ruku, a on mu je kao intelektualac i umetnik posebnog kova višestruko uzvraćao prevodeći naše pesnike i upoznajući stranu sredinu sa našom književnom baštinom.

U taj kontekst treba staviti i njegovo zanimanje za srpsku narodnu poeziju. Bio je svestan njene visoke umetničke vrednosti i u jednom referatu podnetom na skupu Književnih prevodilaca Jugoslavije podvukao je da dotadašnja nastojanja da se ona predstavi Špancima i Hispanoamerikancima nisu bila „ni dovoljna niti sistematična“:

Pokušaji, vremenski i prostorno izolovani [...] uvek su se spoticali o kriterijume i predrasude nametnute iz kulturnih centara. Tamo gde nema tesnih bilateralnih veza na kulturnom planu, vladaju centristički kriterijumi. Ali čak i ako postoji određena povezanost periferijskih književnosti, onda je ona uvek parcijalna, ukoliko nije uspela da raskine sa kriterijumskim usmeravanjima koja potiču iz centara“ (Prens 1978: 140).

Tom prilikom je naveo i druge razloge, pre svega nedostatak poznavalaca materije i prevodilaca.

Sam Prens se potrudio da promeni takvo stanje stvari, objavivši nekoliko članaka o našoj epici, kao i knjigu *Sid i Kraljević Marko: prvo približavanje (El Cid y Krallevich Marko: una primera aproximación)*, izdatu u Madridu kod tada novoformirane izdavačke kuće LAR⁴ 1983. godine. Njen opsežni predgovor, skupa sa tekstom „Identitet i kompleksnost Sida i Marka Kraljevića“ iz 1999, donosi suštinu Prensovih tumačenja o Markovom liku, iz ugla komparativnog sagledavanja srpskog i španskog nacionalnog junaka⁵. Kao podsticajno polazište Argentinac uzima predlog Migela de Unamuna da bi „poređenje epskog profila ova dva junaka moglo da otvori nove staze“ (Prenz 1983: 24). Najveću vrednost Prensove knjige čini prevod na španski 15 pesama o Kraljeviću Marku. O tom prevodu, kao i o knjizi, kod nas je objavljen jedan prikaz iz pera Gordane Ćirjanić (*Politika*, 1984), iako on zaslužuje da se o njemu više i detaljnije zna.

---

romansijer i esejista. Većina njegovog opusa, kako pesničkog, tako proznog i književnokritičkog, odn. književnoistorijskog, prevedena je na srpski. <http://www.skd.rs/huan-oktavio-prens/> (16. 3. 2024)

⁴ *Literatura Americana Reunida* (LAR). Izdavačku kuću osnovao je Prensov prijatelj, čileanski pesnik Omar Lara, koji se posle atentata na Aljendea sklonio u Bukurešt (Prenz Kopušar 2022: 11).

⁵ Taj drugi tekst je novija, dorađena i dopunjena verzija prvog, pa ih zato treba proučavati zajedno.

Prens koristi terminologiju uobičajenu za kritičku literaturu toga doba. O Marku govori kao o „slovenskom“ junaku, a o našoj usmenoj poeziji kao o „poeziji južnih Slovena“ ili „jugoslovenskoj epici“ (*eslavos meridionales, poesía popular sudeslava, el epos popular de los eslavos meridionales, épica yugoslava*)⁶. Doduše, napominje da se služi „srpskom verzijom“ pesama koje je sakupio Vuk. Svoje nastojanje predstavlja kao prvi skroman pokušaj u poduhvatu poređenja srpskog i španskog junaka.

2. Prensova poredbena tumačenja Sid – Marko Kraljević

Informativna studija – predgovor knjizi *Sid i Kraljević Marko: prvo približavanje* ima četiri odeljka⁷. U ovoj fazi istraživanja autor je razmatrao mogućnosti kontaktnih veza između dve epske tradicije, pa otud i pretpostavka o uticaju romanske epike na srpsku koja je, veli pozivajući se na N. Banaševića i na E. Koserijua, mogla doći preko Dalmacije. Istorija svedoči o španskim trgovačkim brodovima koju su od 14. veka pristajali u dubrovačku luku. Za vreme Karla Petog i Filipa Drugog Dubrovnik je uživao privilegije kao jedina slobodna hrišćanska teritorija na Balkanu i imao konzulate u Barseloni, Valensiji, Taragoni, Alikanteu, Kartaheni i Kadisu, Majorki i Ibisi (Prenz 1983: 18). Paralelno je tekao i kulturni uticaj, a velika je verovatnoća da su brodovima sa Iberijskog poluostrva stizali i narodni pevači i zabavljači. U Dubrovačkom arhivu se, beleži Prens, mogu naći dokumenta na španskom (krštenice i druga porodična dokumenta...), što ukazuje da „Intenzitet hispano-dubrovačkih kontakata, koji prevazilazi puke trgovačke okvire, upućuje na dublje uporedno istraživanje Sida i Kraljevića Marka na osnovu istorijskog, a ne isključivo književnog polazišta“⁸ (Prenz 1983: 20).

Prens objašnjava španskim čitaocima kako među Slovenima jedino „Srbo-Hrvati [sic], Rusi i Ukrajinci“ imaju epsku poeziju koja se može porediti sa španskom jer u ovim tradicijama postoji muslimanski osvajač protiv koga se bore hrišćanski junaci, mada se mogu uočiti i druge sličnosti (Prenz 1983: 14, 16).

Na samom početku, Prens konstatuje kako je primetna velika razlika između dva junaka u pogledu istorijske dokumentovanosti. O Sidu postoji obilje činjenica i saznanja, dok o Marku to nije slučaj (Prenz 1983: 26). Kod Sida je relativno lako

⁶ Ipak, istu terminologiju koristi i u tekstu iz 1999. godine.

⁷ 1. Dve napomene o problemu; 2. Hispano-dubrovački odnosi; 3. Ciklus Marka Kraljevića; 4. Sid i Kraljević Marko.

⁸ „La intensidad de los contactos hispano-ragusanos, que superaban el mero marco comercial, autoriza una investigación más profunda que pueda plantear el estudio comparado del Cid y de Krállevich Marko sobre bases históricas, y no ya sólo estrictamente literarias“.

pratiti putanju koja ide od istorijske ličnosti do elaboracije književnog lika, a kod Marka je ta putanja obrnuta (Prenz 1999: 261). Ipak, konstatuje da istorijska preciznost u epici i nije toliko bitna, već da je mnogo važnija njena uloga „podstrekača na pobunu“ u teškim istorijskim uslovima za narod (Prenz 1999: 269).

Napomenimo da je Rodrigo Ruj Dijas iz Vivara nacionalni heroj Španije, istorijska ličnost, sitni plemić koji je živio u 11. veku i borio se protiv Mavara, ali i hrišćanskih velikaša. Najpoznatija junačka pesma o njemu, *Spev o Sidu*, duga preko 3.000 stihova, nastala je u 13. veku. Nauka kaže da je vremenom došlo do njene fragmentacije, tako da se tokom narednih stoleća rastočila na *romanse*⁹. U njima su junak i njegovi podvizi oslikani sa manje istorijskih detalja i daleko više slobode. Prens se u svojim poredbenim analizama oslanja na spev i na romanse, a spominje i druge srednjevekovne tekstove (hronike) u kojima se pojavljuje ličnost Rodriga Dijasa¹⁰.

Pesme o oba junaka ispevane su relativno brzo posle njihove smrti (u slučaju prvog), odnosno pogibije (drugog). Podvlači se „graničarski karakter“ ovih pesama i činjenica da je njihova centralna tema borba protiv osvajača. I Sid i Marko kreću se u nacionalnim okvirima i ne javljaju se, poput francuskog Rolanda, kao predstavnici celokupnog hrišćanstva (Prenz 1983: 27). Takođe, i jedan i drugi osim inovertika za neprijatelje imaju i hrišćane: Sid Grofa od Barselone, a Marko Bega Kostadina i druge. Dok u vezi sa Sidom argentinski kritičar beleži tendenciju huglara (narodnog pevača) ka geografskoj preciznosti (toponimi su realni) i uzdržanosti pri opisivanju ambijenata, zapaža sasvim suprotno – „gotovo mitsko“ – prikazivanje u Markovom slučaju: „Guslar ne pokazuje ni najmanje poštovanja prema geografskoj tačnosti i potpuno zanemaruje lociranje slušaoca drugde do u fantaziju“¹¹ (Prenz 1983: 26).

Prensa naročito zanimaju dve crte koje je uočio i kod Španca i kod Srbina, a to su „složenost“ i „kontradiktornost“. U Markovom slučaju, to je ona čuvena „zagonetka Marka Kraljevića“ koja je dugo zaokupljala i našu historiografiju: kako je ličnost „bez istorijskog značaja“ prerasla u nacionalnog heroja i kako je moguće da narod slavi jednog neprijateljskog vazala? Prens kaže da je istorijski Marko bio „diskutabilna ličnost“¹² i da „Nigde nije predstavljen kao vladar, niti se spominje

⁹ Romansa je astrofična epsko-lirska pesma u osmercu i sa asonantskom rimom u svakom parnom stihu. Stare romanse su narodne pesme koje se vezuju za srednji vek i renesansu, dok nove (umetničke) nastaju po uzoru na njih od 17. veka i imaju svog autora. Prisutne su na celom hispankom prostoru.

¹⁰ U stilskom smislu Prens zapaža više sličnosti između romancera i pesama o Marku nego između Speva i ciklusa o srpskom kralju. U oba slučaja govori o „pesničkoj egzaltaciji“.

¹¹ „Ningún respeto del *guslar* por la exactitud geográfica, total despreocupación por situar al oyente en un campo más acá de la fantasía“.

¹² „discutido personaje del siglo XIV“.

država kojom vlada, a ni njegov dvor¹³ (Prenz 1983: 21). Podvlači kako je njegov životni put bio „neznan“ (Prenz 1983: 22), ističući da istorijsku ličnost u velikoj meri prevazilazi junakov grandiozni epski lik.

Pokušavajući da pronađe odgovor na pomenutu protivurečnost, on se pita: da li je narod među svim junacima izdvojio Marka zbog njegove neverovatne fizičke snage? Ili možda zbog ogromnog poštovanja koje je uživao među saborcima i, naročito, narodnim pevačima? Ili pak zato što je njegovo „hajdučko ponašanje“ doživljavano kao vrsta društvenog otpora? (Prenz 1999: 262-264). Odgovor ne daje.

Ipak, u tekstu nastalom petnaestak godina kasnije Prens se donekle koriguje kazavši da je

moguće da je Marko zaista odigrao neku važnu i ispravnu ulogu posle Uroševe smrti i da je, suprotno pretenzijama svoga oca, njegovo držanje nadahnulo narodnog pevača i pobudilo pažnju naroda te da je tako njegov lik rastao, kako bi dalje išao stazom legende i hiperbole¹⁴ (Prenz 1999: 282).

Danas znamo da istraživanja sprovedena u ovom veku i te kako potvrđuju značaj Marka Mrnjavčevića u istorijskom i političkom smislu:

Tako je s vremenom stvorena pogrešna predstava o našem nacionalnom junaku kao literarnom liku, koji je plod narodne mašte i preterivanja, ili kao o marginalnoj političkoj figuri o kojoj se najpre zna da je bio turski vazal. Nasuprot ovoj površnoj i pogrešnoj slici, istorijski Marko Kraljević je bio važna ličnost svog doba, čovek koji je proveo preko tri decenije u samom vrhu vlasti i koga su i njegovi savremenici izuzetno poštovali (Aleksić 2015: 10).

Baveći se karakterom epskog junaka kao ogledala zajednice i vremena iz kog potiče, Prens beleži da se „Kraljević Marko rađa kao književni junak koji otelotvoruje stvarne konflikte i u isti mah združuje težnje i protivurečnosti naroda koji o njemu peva“¹⁵ (Prenz 1999: 266). Sledeći R. Samardžića, konstatuje kako temelj Markove moralne i političke ličnosti čini *ogromna senka* u savesti srpskog naroda (Prenz 1999: 267), odnosno vazalstvo. Dodaje:

¹³ „En ningún lugar es presentado como gobernante, ni se habla del Estado que gobierna, ni de su corte“.

¹⁴ „Es posible que Kraljević Marko haya desempeñado efectivamente algún importante y justo papel político a la muerte de Uros y que, opositor a las pretensiones de su padre, su conducta inspirase al cantor y despertara la atención popular y a partir de ella su figura creciera para seguir el camino de la fábula y la hiperbole“.

¹⁵ „Es así como Kraljević Marko surge como un héroe literario en el que se reflejan los conflictos reales y que contiene al mismo tiempo las aspiraciones y contradicciones del pueblo que lo canta“.

Vazalni junaci nisu retki u epici. S one strane tog vazalnog statusa, s kojim potlačenom narodu nije teško da se identifikuje, gledaoca zanimaju junakovi podvizi, podvizi koji, u slučaju naša dva junaka, čine dobitak u odnosu na običnog čoveka i njegova su projekcija, iako zbog toga ne nestaju crte koje ga čine neodvojivim delom naroda koji ga veliča. Čini se da se gledalac divi junačkom činu samom po sebi, ne mareći za plaćeničko ponašanje, na koje možda ni sam nije, ili ne bi bio, imun¹⁶ (Prenz 1999: 279).

Narodu je bitna veličina junaštva, on nagrađuje pevača da ga zabavlja i spasi svakodnevnog monotonijskog.

Španski Sid je sinteza pobunjenika i vazala. Kralj Alfonso ga je proterao i on je morao na razne načine, pa i nečasne, da se snalazi kako bi preživeo, tako da se nije proslavio „moralnim držanjem“. Njegova putanja vodila ga je od „viteza – razbojnika do novog osvajača Valensije“¹⁷ (Prenz 1999: 265). S druge strane, kaže Prens, Marko je vazal koji se ne buni, štaviše, „često se javlja kao turski sluga“, i pored pesama gde je prikazan kao šampion u borbi protiv tih istih Turaka: „Istorijski Marko Kraljević je vazal koji se potčinjava osmanskoj moći i koji gine neslavno, služeći gospodarima osvajaču. Poezija ga spasava, pripisujući mu ponašanje i vrline koji umanjuju vazalstvo“¹⁸ (Prenz 1999: 280). I ovde se argentinski profesor drži istog, gorenavedenog, narativa.

Za narednu ozbiljnu omašku, čini se, nema objašnjenja. Naime, Prens greši i u tumačenju Markovog literarnog profila, kada kaže da on ume da bude prevrtljiv i da „iz ličnih razloga ne preza čak ni veru da promeni [*sic*]“¹⁹ (Prenz 1983: 28-29 i 1999: 275). Pritom ne navodi nikakav izvor, niti jedan jedini primer pesme za ovakav, u najmanju ruku, iznenađujući sud. Još više šokira rečenica iz njegovog teksta „Identitet i kompleksnost Sida i Kraljevića Marka“ (1999), koja glasi: „Reč je o protivrečnom junaku, sa više lica, do te mere da nam ga epika predstavlja u njegovim uzastopnim pojavljivanjima kao katolika, pravoslavca ili muslimana [*sic*], već u zavisnosti od mesta i vremena u kome nastaje pesma“²⁰ (Prenz 1999: 260). Ni

¹⁶ „La presencia de héroes vasallos no es extraña a la épica. Más allá de su condición de vasallo, circunstancia con la cual resulta fácil identificarse al pueblo sometido, interesan al espectador las hazañas que cumple el héroe, hazañas que, en el caso de nuestros dos héroes, constituyen una plusvalía frente al hombre común y una proyección del mismo, sin que, por ello, desaparezcan las características que lo hacen parte indisoluble del pueblo que lo ensalza. El espectador parece admirar el acto heroico en sí mismo, sin parar mientes en comportamientos mercenarios, a los cuales él mismo no sería o no es ajeno“.

¹⁷ „de caballero – bandido a reconquistador de Valencia“.

¹⁸ El Kraljević Marko histórico es un vasallo que se somete al poder osmaní y sucumbe sin pena ni gloria sirviendo al amo invasor. La poesía lo rescata de este vasallaje, atribuyéndole actitudes y cualidades que tienden a minimizar a aquel“.

¹⁹ „no vacila en cambiar de religión por circunstancias personales“.

²⁰ „Se trata de un personaje polifacético y contradictorio, al extremo de que la épica nos lo presenta en sus sucesivas multiplicaciones como católico, ortodoxo o musulmán, según el lugar y tiempo en que se gesta el poema“.

za ovu tvrdnju Prens ne daje dokaz, tj. konkretan primer pesme u kojoj se srpski kralj navodno pojavljuje u nekoj od tih uloga.

Naredna komparativna razmatranja argentinskog profesora manje su problematična. Sida je na osnovu lažnih optužbi kralj Alfonso VI prognao iz države, te se on buni protiv takvog stanja stvari, naročito u romansama. U „Romansi o Sidu Ruj Dijasu“ on odbija suverenu da poljubi ruku. S druge strane, saraduje s Mavarima, koji mu, na kraju krajeva, i daju poznati nadimak. Kod Marka ta karakterna crta, smatra Prens, povremeno poprima melodramatične tonove. On navodi primer pesme *Marko pije uz ramazan vino* i misli da je scena kad se Marko primiče a sultan odmiče – da bi mu na kraju dao novac da se napije – „groteskna“ i nimalo junačka (Prenz 1983: 32).

Obojica su materijalisti. Marko voli novac i često pristaje na podvig tek kada pogodi cenu, a u *Spevu o Sidu* se takođe podvlači koliko je plen važan junaku i njegovim saborcima. Temelj njihove epske ličnosti je „dosluh, saučesništvo sa slabostima naroda“, potreba da se saučestvuje „ne samo u njegovoj patnji, već i u najhitnijim dnevnim potrebama“²¹ (Prenz 1999: 273). Nijedan nije moralno besprekoran, a takvo držanje argentinski kritičar shvata kao način da se heroji sažive sa patnjama vlastitog naroda.

Marka i Sida zbližavaju (ili razdvajaju) još neke crte, koje Prens zapaža. Recimo, lukavi su i domišljati. Navodi se Sidova prevara Rakela i Vidasa, Jevreja kojima on prodaje dva sanduka tobože puna zlata (a zapravo peska), dok je u pesmama o Marku, kaže, sličnih dosetki „bezbroj“. Misli da su one više komične nego ironične, i da naš junak ima snažan smisao za humor (Prenz 1999: 279).

Iako su često surovi kada su okrenuti ka spolja, i Sid i Marko umeju da pokažu vrlo ljudske osobine. Na primer – scena kada se Sid nežno oprašta od žene i ćerki pred odlazak u izgnanstvo. Marko oprašta vili, želi sa se pomiri sa Ljuticom Bogdanom, a njegovo spasavanje orla Prens smatra čudesno dirljivim. Spominje i Markovu samilost prema prosiacima, grižu savesti i pokajanje zbog svega što je učinio i zbog ljudi koje je ubio.

Kad je reč o odnosu prema ženi i porodici, on se veoma razlikuje. U balkanskoj epici, veli Prens, za ljubav nema mesta: Marko retko govori o svom ljubavnom životu, čak se i porodica malo spominje, s izuzetkom majke (koja ima istaknuto

---

²¹ „Ninguno de los dos héroes es *puro*, intachable, y la forja de su personalidad épica es un contrato, casi una complicidad con las debilidades del pueblo, un modo de cumular, no sólo con sus padecimientos, sino también con sus necesidades cotidianas más inmediatas“.

mesto), a povremeno i brata i sestre. Inače, ženi se ukazuje „vrlo malo poštovanja“ (Prenz 1983: 36).

Prens dalje piše o fizičkom izgledu, tipičnom za epskog junaka, evocirajući dugu bradu kod obojice (Prenz 1983: 37). Tu greši, pošto je brada Sidovo obeležje, dok su kod Marka to brkovi.

Na temu epske zoologije, Prens poredi Babijeku i Šarca, dajući veliku prednost ovom drugom: „Babijeka ni po čemu nije izuzetna životinja, tek dobar ratnički konj“²², dok Šarac poseduje vrhunske sposobnosti: nije samo pratilac svome gazdi, već i aktivan učesnik u njegovim podvizima, do te mere da je identifikacija životinje i gospodara sasvim nesvakidašnja; njih dvojica dele sve, pa čak i sklonost ka vinu, ističe Prens, navodeći čuveni stih „Pola pije, pola Šarcu daje“, uz zaključak da „Tek poneki topao stih iz romansera približava Babijeku dobroti i nežnosti Šarca“²³ (Prenz 1983: 40).

I Marko i Sid su tako veliki junaci da ne mogu skončati od neprijateljske ruke, već samo od Boga. Narod veruje da će oni živeti i posle smrti. Srpski pevač kaže da će se Marko jednog dana probuditi i osloboditi zemlju od turskog jarma. Slični su i po tome što obojica velikodušno dele svoje blago pred smrt: Marko odvaja deo za sahranu, deo za crkvu i deo za guslare koji će širiti pesme o njemu, dok Sid traži od svojih saboraca da obeštete Jevrejina koga je prevario (Prenz 1983: 40–44).

3. O Prensovom prevodu pesama o Marku Kraljeviću

Ali srž ove zbirke i njen najvredniji doprinos svakako čini prevod petnaest pesama o Marku. Prens je odabrao najpoznatije i najlepše primere²⁴. On se poduhvatio posla kao iskusan literarni znalac i vešt prevodilac i to se u velikoj meri ogleda u njegovom prepevu. Prevodi iz Vukove zbirke, direktno sa originala. Osim samog poetskog teksta, njegova verzija ne sadrži fusnote niti bilo kakva dodatna objašnjenja²⁵. Na žalost, nema ni beleški o prevodiočevom metodu, kao ni teškoćama sa kojima se susretao u radu.

Prens je, očigledno, odlično poznavao jezik izvornika, znao je gde da potraži pomoć u slučaju potrebe, kako u literaturi, tako kod svojih srpskih prijatelja. On

²² „Babieca no es excepcional, apenas un buen caballo guerrero“.

²³ „Apenas algunos versos cálidos del Romancero aproximan a Babieca a la bondad y ternura de Sharats“.

²⁴ Oranje Marka Kraljevića, Marko Kraljević i vila, MK i Ljutica Bogdan, MK i orao, MK poznaje očinu sablju, MK i beg Kostadin, MK pije uz ramazan vino, MK i dvanaest Arapa, Lov Markov s Turcima, MK i Mina od Kostura, MK i Arapin, MK i Musa Kesežija, MK i Vuča dženeral, MK ukida svadbarinu, Smrt Marka Kraljevića.

²⁵ Zapaža se jedan jedini izuzetak: u poslednjoj pesmi uključenoj u zbirku, *Smrt Kraljevića Marka*, objašnjena je reč *iguman*.

prevodi precizno i tačno, trudeći se da verno prenese značenje, duh, ton i stil originala²⁶. Poetski tekst transponuje na jezik svoga doba, savremeni španski, u uobičajenom književnom registru, učenom, ali umerenom. Ne nastoji da arhaizme prevodi zastarelim rečima i izrazima. Ništa ne izostavlja niti preskače: svaki srpski stih ima svog parnjaka u prepevu. Nema prepričavanja, sintetičkog prevođenja niti ulepšavanja.

Stihovi su obeleženi brojevima, što olakšava kretanje kroz tekst i rad na njemu.

Recimo odmah da Prens vrlo brižljivo transponuje lična imena. Prevodioci ih većinom ostavljaju u originalu, kao i toponime, što ne daje priliku strancima da ih pravilno pročitaju. Očigledno da je ovaj prevodilac verovao da je i zvučanje bitno, te je i antroponime i toponime prenosio fonetski. Tako je Kraljević *Krállevich* a ne „Kralhevik“ (kako bi se čitalo na španskom), Čuprilić - *Chúprilich*, Jevrosima *Yevrósima*, itd. Uostalom, i mi transkribujemo španska imena po izgovoru, pa je *Borges Borhes*, a ne *Borges**, itd.

Prens prevodi u stihu, ali ne ustrajava na metričkoj podudarnosti sa našim desetercem, ni po broju slogova, ni po akcentuaciji. Toj zahtevnoj ekvimetriji on bi, zasigurno, morao da podredi druge komponente prevoda, čemu, očitno, nije bio sklon. Njegov prepev u slobodnom stihu pokazuje težnju ka desetercu. Najviše je osmeraca, deveteraca, deseteraca, jedanaesteraca i dvanaesteraca, dok su drastično kraći, odnosno duži stihovi, ređi. Cezura se u desetercima zadesi ponekad iza četvrtog sloga, ali ne sistematski. Preovlađujući ritam varira od pesme do pesme, a ponegde, kao u pesmi „Marko Kraljević i orao“ ima izražen trohejski karakter. Na primeru ove pesme vidi se da Prens neretko, premda ne redovno, koristi i sazvučja karakterističnija za hispansku narodnu pesmu, asonancu i rimu (*capa, lanza, helada, hada; plateado, atado, Marko, caballo; ceniciente, hecho, fresco, hambrientos, sedientos*, itd.) (Prenz 1983: 58–59). Sličnih primera ima i u drugim pesmama).

Ponegde je prevodiocu pošlo za rukom da stih prevede desetercem i da istovremeno pogodi cezuru posle četvrtog sloga, kao u primeru: „Vino pije Musa Arbanasa / (u Stambolu u krčmi bijeloj)“ – *Bebe vino el albanés Musa / (en un blanco mesón de Estambul)* (Prenz 1983: 100). Ili: „Miloš peva, vila mu otpeva“ – *Milosh canta, el hada le responde* (iako unutrašnja rima nije postignuta) (51). Ili, u istoj pesmi („Marko Kraljević i vila“): „Zape luka i dve bele strele“ – *Toma el arco y dos blancas flechas* (51).

---

²⁶ Ćirjanić beleži: „Prevod je gotovo doslovan, s tim što je uložena napor da se postigne ujednačen ritam, nalik na epski“ (1984: 12).

Inače formalne nepodudarnosti izvornog i prevedenog stiha ne ometaju razumevanje i ne zvuče rogoobatno, mada ritam nije tako upečatljiv kao u srpskom tekstu.

U svakom slučaju, Prens je vešt prevodilac koji nalazi dobra rešenja i ume da barata rečima. On uspešno pronalazi ekvivalente za naše socijalne specifičnosti kao što su pobratimstvo i posestrimstvo: „De si danas, posestrimo vilo?“ („Marko Kraljević i Musa Kesedžija“) – *Dónde estás, hermana hada?* (106), zatim „Konje jašu do dva pobratima“ („Marko Kraljević i beg Kostadin“) – *Cabalgan dos hermanos adoptivos* (65) i „Pojezdiše do dva pobratima“ („Marko Kraljević i vila“) – *Dos hermanos adoptivos cabalgan* (50). Posestrima iz pesme „Marko Kraljević i dvanaest Arapa“ je *Hermana de sangre* (72) i *Nermana ante Dios* (71). Termine „poočim“, odnosno „posinak“, prenosi kao *rey adoptivo* (79) u prvom slučaju („usvojeni kralju“ doslovno prevedeno), a u drugom *hijo Marko* (81) („sine Marko“) („Marko Kraljević i Mina od Kostura“).

Turcizme koji označavaju delove ratničke opreme, titule ili osobenosti vezane za tursku kulturu, običaje ili državno ustrojstvo Prens prevodi identično, naravno kad postoji reč na španskom: „kalpaci“ su *colbacs* (62), „aga“ *agá* (60), „vezir“ *visir* (100), „hodža“ *imán* (100), „ferman“ *firmán*, 62) i dr.²⁷

Posredstvom Prensove verzije uspostavljaju se na španskom stalni epiteti karakteristični za naše narodno pevanje: „Primorje ravno“ je *el llano litoral*; „Kosovo ravno“ je *Kosovo llano*; „Izvede ga pred cara čestitog“ – *Lo lleva ante el rey glorioso*; „Deli-Musa“ – *El valeroso Musa*. Car je kod Prensa uvek *kralj*, kao u primeru: „Leži Marko kraj druma careva“ – *Reposa Marko junto al camino real*; „sablja okovana“ je *el sable forjado*, „rujno vino“ *vino bermejo*, „koplje ubojito“ *lanza heridora*²⁸ i sl.

Prevodilac se lepo snalazi kod frazeologizama i metaforičnog jezika. Trudi se da te izraze prevede tačno, kao u primeru „Kad se Musa nakitio vina“ – *Cuando Musa se embriaga* (100), a često i slikovito. Stih iz pesme „Marko Kraljević i Arapin“, koja glasi „Prođi me se, gola dervišino“ on prevodi kao *iDéjame en paz, miserable derviche!* (93). „Šator penje Kraljeviću Marko / na arapskoj pokrajini ljutoj“ – *Despliega su tienda Krállevich Marko / en la iracunda región árabe* (70) („Marko Kraljević i dvanaest Arapa“). Ponekad prevodi doslovno, ali verujemo sasvim svesno, s namerom da prenese atmosferu i izvornu izražajnost slike, upečatljive baš zato što

²⁷ Turcizme koji označavaju pojave i predmete iz svakodnevnog života prevodi uobičajenim španskim rečima: „serdžada“ je *carpeta* (tkanina, prekrivka, 63); „topuz“ je *mangual* (105), „dolama“ *dormán* (67, 100), „čengele“ *garfios* (100), „jasak“ *prohibición* (67), „kaduna“ *dama* (67), „kalpak“ *gorro* (68), itd. Isto važi i za izraze tipa „Je li testir, Murate vezire...“ – *Permites, visir Murat...* (73) i slično.

²⁸ Ipak, „sitna knjiga“ je *pequeña carta* („malo pismo“), umesto „pismo ispisanu sitnim slovima“ (110).

nije uobičajena u španskom: „Da zagasim rane na junaku“ („Marko Kraljević i vila“) je dato kao *u apague las heridas del héroe* (ovde je glagol „zagasiti“ preveden bukvalno, španskim *apagar*; 52). „Ubila ga memla od kamena“ je *La humedad de la piedra lo ha matado* (101), a „Prevari se, ujede ga guja“ - *Se engaña, lo muerde la víbora* (104) i „ščepaše se u kosti junačke“ - *Uno a otro se aferran de sus huesos* (106) (svi primeri iz pesme „Marko Kraljević i Musa Kesedžija“).

Prens poštuje i druge stilske figure iz originala i trudi se da ih prenese adekvatno, ako ne identično. Uzmimo nekoliko tipičnih primera:

- etimološka figura (poliptoton): „Lov lovio Murate vezire/lov lovio po gori zelenoj“ („Lov Markov s Turcima“) – *La caza caza el visir Murat/la caza caza por la verde montaña* (73). Ili, tamo gde narodni pesnik kaže „Stade Marko misli razmišljati“ (ista pesma), Prens prenosi doslovno, ispravno i živopisno: *Piensa Marko un pensamiento* (75);

- anafora i druga ponavljanja. Primer dobrog prevođenja su stihovi „Čistim ću te srebrom potkovati / Čistim srebrom i žeženim zlatom“ („Marko Kraljević i vila“) koji su preneseni kao *Con plata pura te herraré, / con plata pura y oro puro* (51). Ili „Naporedo jezde dobre konje, / Naporedo nose koplja bojna“(„Marko pije uz Ramazan vino“) – *Montan a la par buenos caballos / Llevan a la par lanzas guerreras* (50);

- anadiplozu u primeru „Drugo mi je dobro učinio, / učinio Kraljeviću Marko“ („Marko Kraljević i orao“) prevodilac ne transponuje doslovno, već kreativno: *Otro bien me ha hecho / el héroe Krállevich Marko* (59).

Retorička i druga pitanja, uzvici, kletve i druge crte: „Jesi l' đegođ u životu, Marko“ – *Estás de algún modo vivo, Marko?* (102) ili „Mani, Marko, jali da omanem!“ iz iste pesme – *Golpea, Marko, o yo golpeo!* (106) („Marko Kraljević i Musa Kesedžija“). „Muči, vilo, mukom se zamukla („Marko Kraljević i orao“) – *De tormento te enmudezcas, hada!* (58). „U men', kurvo, veresije nema! – *Conmigo, bandido, no hay crédito!* (123) – gde je metaforički upotrebljena reč „kurvo“ prevedena španskim „banditu, razbojniče“ (isto i u pesmi „Marko Kraljević i dvanaest Arapa: „Kurvo jedna, Kraljeviću Marko“ – *Bandido Krállevich Marko* (70). Uzrečicu „bolan“ Prens adekvatno prevodi u stihu „Jesam li ti, bolan, govorila / da ne činiš u neđelju kavge?“ – *No te he dicho, pobre, / que no disputaras en domingo?* (106) („Marko Kraljević i Musa Kesedžija“).

Osim što je Prens odgovoran u smislu namere da prevodi precizno i dinamično, on prevodi i efektno, tako da u knjizi ima dosta primera uspeh transpozicija stihova, pa i celih pasusa. Navodimo nekoliko u nastavku.

- „Spominje se Kraljeviću Marko / Kao dobar danak u godini“ – *Se recuerda a Krállevich Marko / como un bien día en el año* (59) („Marko Kraljević poznaje očinu sablju“);

- „Širi krila, Marku čini lada“ – *Extiende las alas, da frescura a Marko* (58); „Sitan dažd“ - *Lluvia menuda* (59); „Planu sunce iz neba vedroga“ - *Se inflamó el sol en el claro cielo* (58); „Sura tico orle“ – *Águila cenicienta, pájaro ceniciento* (58) („Marko Kraljević i orao“);

- „da ne tražim pare ni dinara“ – *sin requerir dineros ni dinares*. U ovom primeru je čak postignuta upečatljiva aliteracija koja ne postoji u originalu (101) („MK i Musa Kesedžija“);

- „Jevrosima, moja stara majko, / moja majko, moja slatka rano“ – *Yevrósim, mi vieja madre, / madre mía, mi dulce tesoro* (71) („Oranje Marka Kraljevića“) i drugi primeri, recimo dinamičan i slikovit opis Markove borbe sa Musom Kesedžijom (105-106).

Prens najčešće prevodi narativnim prezentom tamo gde je u srpskom aorist ili imperfekat. Time postiže živost kazivanja, ali i sličnost sa španskom romansom, prepoznatljivom upravo po tom glagolskom vremenu²⁹. Stihovi prirodno i lako teku: „Sjede Marko s majkom večerati / suva ljeba i crvena vina/ ali Marku tri knjige dođoše“ („Oranje Marka Kraljevića“) – *Se sienta Marko a cenar con su madre/ pan seco y vino rojo / cuando llegan tres cartas* (77), ili „Beg Kostadin besedio Marku“ – *Dice a Marko el bey Kostadin* (65), „Onda Miloš poče da popeva“ – *Milosh comienza entonces a cantar* (50).

Nedostaci Prensove verzije tiču se materijalnih grešaka i previda. Trideset dukata za Novaka kovača pretvorilo se u tri stotine (103); dve sirotice iz pesme „Marko Kraljević i Beg Kostadin“ postale su dva prosjaka, dva sirotana (65); tamo gde narodni pesnik veli „Danas ću vas, braćo, osvetiti, / osvetiti ili poginuti“ („Marko Kraljević ukida svadbarinu“) Prens kaže „Danas ću vas, braćo, osvetliti*, osvetliti* ili poginuti“ (*Hoy, hermanos, os dará la luz,/ os dará la luz o morirá,* 121), a u istoj pesmi stih „sve ću tebe pokloniti dare“ prevodi kao „sve ću tebi pokloniti, care“,

²⁹ Prens se obazrivo inspiriše jezikom i stilom španske narodne pesme. Vrlo je moguće da je tome u pozitivnom smislu kumovalo njegovo argentinsko, ali i istarsko poreklo. Jer, kako beleži Željko Donić, „Postojanje usmene narodne poezije na njegovom maternjem jeziku je prevodiocu i te kako korisno, ali sa druge strane i izuzetno zavodljivo, prava zamka etnocentrizma“ (2011: 28).

odnosno *todo te lo daría, rey* (123) (nije razumeo plural „dare“ za „darove“). U primeru „Šarac ide kao gorska vila“ prevodilac je umesto „gorska“ pročitao „gorka“, pa tako „Šarac ide kao gorka* vila“ (*Como un hada amarga va Sharats*, 74). Grešku usled nerazumevanja pronašli smo i u pesmi „Marko Kraljević i Ljutica Bogdan“, gde je stih „Prođ' se, Relja, grozna vinograda“, postao *Paséate, Rella, entre las viñas*, odnosno „Prošetaj, Relja, kroz vinograd“ (i samim tim je izostao pridev „grozan“ /54/). Najozbiljniju materijalnu omašku pronašli smo na početku pesme „Marko Kraljević i orao“, gde je stih „čelo glave koplje udario“ (zario, zabio), preveden kao *Se hirió la cabeza con su lanza* (58), tj. „povredio je glavu* svojim kopljem“.

Ima i primera bukvalnog prevođenja: „oće junak na nas udariti“ („Marko Kraljević ukida svadbarinu“: *quiere el héroe atacarnos* (121), „Na Bogdana pogleda popreko“ je: *y observa por cima a Bogdan* (56), tj. „Na Bogdana pogleda odozgo*“, uz druge greške i grešnice.³⁰

4. Zaključak

Prensova verzija petnaest pesama iz ciklusa o Marku Kraljeviću jedinstven je slučaj prevođenja ovih tekstova na španski direktno sa originala. Značaj te činjenice je očigledan, s obzirom da je srpski relativno mali jezik i da je prilično nepoznat na hispanskom području. Prensov boravak u Beogradu, njegovo živo učešće u kulturnom životu, drugovanje sa književnicima i njegov poetski dar rezultirali su ovim vrednim prepevom.

Njegova verzija je tačna i precizna, verna originalu i lepo se čita. Prevodilac je u korpusu španskog jezika pronašao odgovarajuće reči i izraze za specifičnosti naše kulture i epskog kazivanja. Dao je prednost značenju nad ritmom i metričkom podudarnošću, pa ponekad stihovi zvuče kao proza, ali ipak prirodno teku. Prens je uvodnim tekstom (skupa sa njegovom dopunjenom verzijom iz 1999) predstavio u glavnim crtama našu narodnu epiku i uputio čitaoce u obeležja istorijskog i epskog Marka, razmatrajući ga u kontrastu sa Sidom. Na žalost, tu je napravio nekoliko značajnih grešaka na koje smo ukazali.

Prensova knjiga je nezasluženo nezapažena u našoj sredini, a, kako se čini, i u Španiji. Izdanje iz 1983. nikada nije preštampano. Vreme koje je usledilo – građanski rat i raspad Jugoslavije, te pozicija zvanične Španije u NATO – nije išlo na ruku srpskoj kulturi i književnosti, pa ni Marku Kraljeviću. Ipak, uprkos skromnim

³⁰ Naš rad ne pretenduje da ponudi sveobuhvatnu i zaokruženu analizu Prensovih prevodilačkih rešenja, niti da dâ njihovu konačnu ocenu, što je posao koji prevazilazi namere ovog istraživanja. Ipak, na osnovu minucioznog čitanja i poređenja originala i prevoda, smatramo da pozitivne crte ove verzije i njen ukupni estetski dojam odnose prevagu nad onim negativnim.

dometima srbistike na Iberijskom poluostrvu, u naučnim krugovima se dobro zna o veličini naše usmene epike, a na mogućnosti komparativnih istraživanja višekratno je ukazivano i sa španske i sa srpske strane. Nema sumnje da su u tom poslu Prensov prevod i njegova tumačenja važan temelj i nezaobilazno polazište.

Izvori

- Đurić, V. (1983). *Antologija narodnih junačkih pesama*. Beograd: SKZ.
- Prenz, J.O. (1978). „Srpska književnost na području španskog jezika“. *Prevodna književnost*, Beograd: UKPS, 140-143.
- Prenz, J.O. (1983). *El Cid y Krallevich Marko: una primera aproximación*. Madrid: LAR.
- Prenz, J.O. (1999). "Identidad y complejidad en el Cid y Kraljević Marko". U AA.VV., *Le due sponde del Mediterraneo: l'immagine riflessa*. (str. 259-284). Trieste: E.U.T.
- Stefanović Karadžić, V. (1988). *Srpske narodne pjesme* II. U R. Pešić, (ur.), *Sabrana dela Vuka Karadžića*. Beograd: Prosveta, knj. 5.

Literatura

- Aleksić, M. (2015). *Marko Kraljević, čovek koji je postao legenda*. Beograd: Laguna.
- Deretić, J. (1995). *Zagonetka Marka Kraljevića*. Beograd: SKZ.
- Donić, Ž. (2011). „Stare španske romanse i njihov prepev na srpski jezik“. U Ž. Donić (izbor, prevod, predgovor, beleške, glosar), *Stare španske romanse*. (str. 11-32). Beograd: Partenon.
- Koljević, S. (1982). *Ka poetici narodnog pesništva*. Beograd: Prosveta.
- Loma, A. (2002). „Lik Marka Kraljevića u svetlu tipologije indoevropskih epskih junaka“. U A. Loma, *Prakosovo*. (str. 103-105). Beograd, Institut za Balkanske studije SANU. Preuzeto sa <https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/10940/Prakosovo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Matović, V, Šubert, G. (ur.). (2008). *Talfj i srpska književnost i kultura*. Beograd: Institut za književnost i umetnost.
- Newmark, P. (2010). *Manual de traducción*. Madrid: Cátedra.
- Prenz, B. L., Prenz, A. C. (2023). "El hispanismo, puente entre Este y Oeste, de Juan Octavio Prenz". U A. Pejović, V. Karanović, K. Vraneš (ur.), *Pasado, presente y*

futuro de los estudios hispánicos en el mundo: avances y retos. (str. 307-317).

Belgrado: Facultad de Filología.

Prenz Kopusar, A. C. (2022). "Juan Octavio Prenz y Omar Lara, impulsores de flujos literarios: América Latina-Yugoslavia-Rumania". (str. 9-28). *Colindancias* (13).

Preuzeto sa <https://colindancias.uvt.ro/index.php/dj/article/view/373/493> doi: 10.35923/colind.2022.13.01

Suvajdžić, B. (2014). „Srpska narodna poezija u svetu – svet u srpskoj narodnoj poeziji“. U B. Dimitrijević, *Svet u književnosti – književnost u svetu 2*. (str. 134-144). Niš: Filozofski fakultet.

Ćirjanić, G. (1984). „Marko Kraljević u Španiji“. *Politika (Kultura, umetnost, nauka, 252)*, 12.

Résumé

L'écrivain, poète, traducteur et professeur argentin Juan Octavio Prenz (1932-2019) a passé une partie de sa vie à Belgrade, où il a travaillé comme professeur d'espagnol à l'Université. Pendant son séjour, il apprend le serbe et participe activement à la vie culturelle de la capitale et de toute la Yougoslavie. Prenz publie à Madrid le livre *El Cid y Krallevich Marko: una primera aproximación* (1983), dans lequel il donne un aperçu des possibilités de comparaison entre les deux héros nationaux respectifs, ainsi qu'une traduction en espagnol de quinze poèmes du cycle de Marko. Dans cet article nous présentons les idées majeures exposées dans l'étude de Prenz et analysons sa traduction des poèmes, en les comparant avec l'original.

Mots-clés: poésie populaire serbe, épopée populaire, Juan Octavio Prenz, traduction en espagnol, Kraljević Marko.

Summary

The Argentine writer, poet, translator, and professor Juan Octavio Prenz (1932–2019) spent part of his life in Belgrade, where he worked as a professor of Spanish at the University. During his stay, he learned Serbian and actively participated in the cultural life of the capital and of Yugoslavia as a whole. Prenz published in Madrid the book *El Cid y Krallevich Marko: una primera aproximación* (1983), in which he offers an overview of the possibilities for comparing the two respective national heroes, as well as a Spanish translation of fifteen poems from the Marko cycle. In this article, we present the main ideas put forward in Prenz's study and analyze his translation of the poems, comparing them with the original.

Keywords: Serbian folk poetry, folk epic, Juan Octavio Prenz, translation into Spanish, Kraljević Marko.

Primljeno: 10. 10. 2025.

Prihvaćeno: 10. 11. 2025.